

DE DOODSENGEL EN ZIJN GEHEIMEN

In de vele volksverhalen, vooral wanneer wij meer naar het oosten gaan, komt een engel voor: de doodsengel. Het is deze engel, die als een gezondene Gods uitgaat en de doden inleidt tot het oordeel. Het is deze engel, die ook wording en vergaan enigszins in de hand blijkt te hebben. Wij ontmoeten hem o.m. onder de naam Samael, maar hij heeft vele andere namen. Zijn rijk is een vreemd rijk. Het is niet materieel. En toch zit er in zijn werken en leven klaarblijkelijk iets van de aarde, van de materie.

Als wij denken aan het sprookje van Andersen "De Chinese nachtegaal", dan vinden wij daar een omschrijving van de tuinen van de dood: een doodsakker waar het rustig is en stil, waar de dauw ligt op het gras en op de bladeren en waar een vogel in de verte zingt. Die omschrijving is uit de aard der zaak volkomen westers. Maar het is verbazingwekkend, hoe vaak wij een soortgelijke omschrijving van het land horen, waarin de dood woont. Daarnaast vinden wij o.m. in de wereldliteratuur een hele reeks beschrijvingen welke ons doen zien, hoe dat rijk van de dood is ingedeeld. Soms zijn het sagen en verhalen. Soms vinden wij het ook in geschriften en in openbaringen. In enkele gevallen vinden wij zelfs in de verhalen en overleveringen van een bepaald geloof het aantal hemelen en hun inhoud omschreven.

In de Islâm vinden wij een verhaal over Mohammeds reis naar de zevende hemel, waar hij met God spreekt. Vreemd genoeg wordt hier voor elke sfeer afzonderlijk een zeker detail gegeven, dat bindend is, dat treft. Het is alsof inderdaad iemand hier is binnengedrongen in het rijk van de dood; alsof de doodsengel hem in staat heeft gesteld reeds nu te zien, wat er in de toekomst zal zijn.

Ook elders vinden wij een soortgelijk geloof. Geloof aan reïncarnatie gaat gepaard met een geloof aan hemel- en hellewereld. In het Boeddhisme wordt het sterk uitgedrukt, maar wij vinden een soortgelijk geloof bij de Hindoes; wij vinden ook Chinese overleveringen en verhalen, waarin hetzelfde tot uiting komt. Ook het westen heeft zo zijn eigen idee van hemel, van recht, van al wat met die dood samenhangt.

In de eerste plaats mogen we dus stellen: De doodsengel woont in een plaats van rust. Welke plaats van rust kan dat zijn? Het kan niet alleen een kerkhof zijn. Het zou een beetje dwaas zijn om dat te stellen. Waar ik mij gaarne ook op de stof wil baseren, citeer ik enkele geschriften, o.a. uit de theosofie en vind dan deze omschrijving:

Wanneer de overgang of dood een feit is geworden, keert de ziel in tot een sfeer van stilte. Hierin beleeft ze - sommigen zeggen gedurende korte tijd, anderen gedurende 72 uur, weer anderen onbepaald - al datgeen wat zij is geweest. Het is een plaats van bezinning.

In één van de beschrijvingen van heiligen (S. Catherina van Rennes) lezen wij dat zij uitgaat en dat God haar Zijn engel zendt. Zij komt in een ruimte van blauw licht, als een schemerige kathedraal. Dan gaat zij verder en komt in werelden van licht. Zij herkent daar - zoals zij zegt - God en Zijn heiligen.

Trouwens bij de heiligen vinden wij er meer, die dergelijke toestanden omschrijven. Zelfs S. Liduina van Schiedam vertelt in één van haar belevin-

gen, welke helaas niet volledig is opgetekend, dat zij droomt in een stille ruimte met maanlicht te vertoeven. Daar ziet zij zichzelf en haar leven en beseft dat dit moet worden opgedragen aan haar God.

Hier spelen natuurlijk geloof en interpretatie een grote rol. Maar het is toch wel zonderling, dat deze ruimten van stilte overal op dezelfde manier worden beschreven. En dit is niet alleen in de laatste tijd het geval. De Egyptenaren spreken over een periode (welke dan meestal 3 nachten duurt na de dood tot de eventuele begrafenis), dat de ziel nog niet is ingegaan in het Hof der Rechteren en in die tussentijd vertoeft op een plaats van stilte om kracht voor haar reis te vergaren. Het is natuurlijk heel mooi gezegd, maar ook hier is weer een plaats van stilte. Het is begrijpelijk dat dit niet zonder betekenis is. Er moet een zin in liggen welke ik als volgt meen te mogen verklaren: Het overgaan wordt weliswaar gezien als een natuurlijke functie, maar staat ongetwijfeld in verband met factoren, welke de mens nog niet geheel overziet. Deze factoren worden soms uitgebeeld door de Nornen (zij, die het lot spinnen) of door de Dood zelf, die kaarsen in een grot bewaart; als de kaars is opgebrand, is het leven ten einde. Ieder heeft er zo zijn symbool voor.

Is het dan zo vreemd om aan te nemen dat het overgaan zelf en de overgang, ook wanneer deze niet zo definitief is vastgelegd als sommigen van ons zouden willen doen geloven, toch mede door een bepaalde entiteit wordt beheerst? Ik kan u vertellen uit onze wereld, dat het z.g. afhaken bij overgang zeer goed is geregeld. Er is een zeer grote samenwerking en het is altijd van tevoren bekend wie gaat sterven; zij het dan ook dat het meestal kort tevoren is.

Wij geloven - al weten wij het niet geheel zeker - dat er ergens een kracht is (zeg mijnentwege een engel, in elk geval een kracht Gods), die hiervoor mede aansprakelijk is en waarin het sterven zelve als een soort echo weerklinkt en daaruit tot onze sferen komt.

Als wij dan iemand hebben afgehaald, kunnen wij hem niet zonder meer in een lichte wereld brengen, dat gaat niet. Er is een periode van overgang. Voor elke mens is deze wat verschillend; dit is niet vast te leggen. Altijd echter komt er eerst een periode van bezinning; een soort slaap. Dan is het o.m. onze taak er voor te zorgen dat deze slaap, deze rust ongestoord is. Ik geloof, dat we deze plaats van rust de tuin van de doodsengel mogen noemen. Hier wordt de mens geconfronteerd met zijn leven. Niet zó maar, als met een film met alle gebeurtenissen zonder uitzondering, in een ononderbroken reeks. Eerder als een naar belangrijkheid uitgezochte reeks herinneringen en het hernieuwd doormaken van deze. Dit staat mede in verband met het astraal voertuig, dat in deze periode nog niet geheel is losgelaten. Ook het mentaal voertuig heeft hiermede veel te doen.

Wij hebben dus hier het eerste geheim van de doodsengel.

Deze kracht heeft klaarblijkelijk een zekere macht over degenen, die pas zijn overgegaan en wordt tot een wet, die hen dwingt tot zichzelf in te keren; eerst wanneer zij zichzelf geheel of voldoende hebben erkend, hun de mogelijkheid geeft verder te gaan.

Hierbij zouden we nu kunnen stilstaan en alle details gaan overzien. Ik wil echter liever naar een volgend deel verdergaan.

Wij weten dat op het ogenblik van overgang contacten voorkomen - mentale contacten b.v. - op zeer grote afstand. Wij horen van de verschijning van beelden, van mensen die plotseling de overgegang ontmoeten; en wij horen zelfs wel van mensen, die gestorven zijn en toch nog een belofte houden, zij het dan dat dit binnen enkele uren na een overgang geschiedt. Er is in deze korte periode van even vóór tot even na de dood een band aan te tonen, die tussen de mens en zijn omgeving bestaat. Die omgeving moet dan heel ruim worden genomen; zij bestaat uit alles

wat hij kent; alles waarin hij a.h.w. opgaat.

Hoe zou dit tot stand kunnen komen? Alweer, we hebben hier behalve de moderne gegevens van de parapsychologie, welke dit feit telkens weer vaststellen, verhalen uit de oudheid te over om te bewijzen dat het een verschijnsel is van alle tijden.

Stel nu eens, dat leven en dood identiek zijn. Dit is niet zo vreemd als u misschien denkt. Wij vinden godinnen, die gelijktijdig toornig zijn en vernietigend en leven geven. Wij vinden verden scheppers van leven, die tevens de dood betekenen. Dit is niet zo vreemd. In de godsdiensten der wereld komt het regelmatig voor. En moge het dan in de moderne tijd meer filosofisch zijn geworden, het feit blijft bestaan. Leven en dood zijn klaarblijkelijk onderling verwisselbare waarden.

Stel dat onze doodsengel niet is een figuur, die alleen voor de dood zorgt, maar een soort poortwachter. Een kracht die tussen het materiële leven en het geestelijk leven staat. Dan zou dit een verklaring zijn voor het feit, dat wij uit de geest niet onbeperkt en precies overal waar en wanneer wij willen kunnen incarneren zonder meer. Er zijn beperkingen; en zouden wij geheel tegen ons wezen in willen incarneren, dan wordt ons dit onmogelijk gemaakt. Omgekeerd weten we ook dat sterven iets is, dat lang niet altijd gelukt. Er zijn mensen die 20 keren trachten zelfmoord te plegen en dan, na ruimschoots genoten ouderdomsrente, ten slotte op een zeer natuurlijke wijze overgaan. Andere mensen hebben een reuze levenshonger; ze ontmoeten één klein stokje, een steentje of een bananenschil en het is afgelopen. Er moet iets zijn, dat deze uitkomst bepaalt. Iets wat dit heen en weer trekken over de grens mede dirigeert.

Nu horen we ook vaak van de Wachter aan de Drempel. De drempel wel te verstaan, die ligt tussen materie en geest. Ik geloof dat ik die wachter, die geheimzinnige kracht en de doodsengel als synoniem moet beschouwen; namen voor hetzelfde wezen, dezelfde kracht.

Er is in de gemeenschap der mensen een bepaalde, waarschijnlijk een gepersonifiëerde uiting van de goddelijke Kracht, die Dood genoemd zou mogen worden. Op zichzelf is die dood betrekkelijk neutraal. Geen schrikwekkend monster met een geraamte, een zeis en een zandloper; geen zoetelijke engel, die u kust en langzaam naar boven draagt; geen heer in domino met koude handen, die u verzoekt mee te komen. Een volkomen neutrale figuur, die overal en altijd en alles kan zijn. Een kracht, die misschien in de mensen ook wel een beetje woont; die verbonden is aan het leven in de stof. Niet aan de geest, aan de stof. Gezien het rijk, dat deze beheerst, zouden we verder mogen stellen dat zijn grootste invloed ligt op mentaal gebied. Want wij weten, dat ook de gedachte dodelijk kan zijn, dat de mens zichzelf dood kan denken. Wij weten verder, dat juist rond het ogenblik van overgang de vreemdste fenomenen kunnen optreden. Ik heb u er enkele genoemd.

Als ik stel, dat deze gepersonifiëerde kracht deel heeft aan alle leven (wel te verstaan materiële leven en tevens de bescherming is van het materiële leven tegen de geest en omgekeerd), dan mag ik ook stellen dat deze in elke mens leeft en deel uitmaakt van alle menselijke begrippen. Een aardige gedachte, vindt u niet? De Wachter aan de Drempel is niets anders dan uw eigen angst, welke door een onbekende oorzaak wordt teruggekaatst en u daardoor terugdrijft uit een wereld, die u klaarblijkelijk nog niet kunt of moogt betreden. De dood zelve is misschien een natuurlijke functie van uw wezen, maar is gelijktijdig toch iets, wat stof en geest scheidt, ook als de wil daartoe niet aanwezig is; een automatische factor dus in uw eigen wezen. Dan neem ik aan, dat alle mentale fenomenen - dus ook de verschijnselen van het paranormale en het occulte - zowel als de levensverschijnselen in de stof volledig aan deze kracht zijn gebonden, welke wij kennen onder de naam: Dood, Doodsengel, Magere Hein etc.

Wij hebben nu weer een geheim ontsluitend. Klaarblijkelijk is de doodsengel niet alleen een geestelijke kracht. Hij is een geestelijke kracht, die materiëel is gebonden. De dood kan buiten de materie niet in deze vorm bestaan. Een interessante stelling, vindt u niet?

Maar er zijn nog meer eigenaardigheden, die ons opvallen. Ik stipte zo even reeds aan dat men voortdurend spreekt over de werelden van het hiernamaals. En men beschouwt de dood in sommige gevallen als een geleider. Wij horen zelfs, hoe hij gasten die terug kunnen keren tot het leven tot in een bepaalde wereld begeleidt. Anderzijds zou men ook kunnen zeggen dat hij een soort portier is, want - naarmate ze bekend worden - lezen wij in steeds meer boeken der oudheid en ook in vele moderne overleveringen, dat onmiddellijk na de dood schrikbeelden de mensen de ingang naar vele werelden versperren. Dat schrikbeeld is weer in overeenstemming met de Wachter aan de Poort. De dood, die geleidt, zou daarentegen beter kunnen worden gezien als een soort postduif die naar huis vliegt en daarbij een ziel meeneemt. Hoe is dit te verklaren?

Onze doodsengel is klaarblijkelijk in staat om in harmonie met het wezen en door het wezen, dat hij op dit ogenblik, nl. op het ogenblik van sterven in zich omvaamt, een afstemming tot stand te brengen op een bepaalde sfeer. Is die afstemming verworven, dan draagt hij de mens tot die sfeer. Is die afstemming niet of niet voldoende aanwezig, dan bouwen zich eerst de eigen reflexen van de mens op, die wij in het Egyptisch Dodenboek terugvinden als draken en demonen; die wij bij de Thibetanen zien als duivels en allerhand verlokkingen; en die we ongetwijfeld ook wel tegenkomen als brullende duivelen in het meer christelijk geloof. Hier is klaarblijkelijk de dood tegenover ons geheel afhankelijk van ons wezen.

Ik vind het belangrijk om dit vast te stellen: De doodsengel als kracht kan slechts datgene reflecteren, wat wij zijn. Het ogenblik van zelfvergetelheid, waarbij wij uittreden, het ogenblik van feitelijke dood, waarbij wij niet meer kunnen waarnemen in de wereld, zijn voor hem niets anders dan trillingen, waarop hij een antwoord geeft; een cosmische echo, die bepaalt wat wij beleven en wat wij horen, zodra wij vrij zijn.

Nu zien wij juist in de tijd van sterven niet alleen manifestaties naar buiten - dus in de wereld als verschijning - maar ook vaak herkenningen en beschrijvingen.

Iemand sterft. Maar kort voor het sterven, soms al enkele uren daar voor, wordt er gezegd: "Ja, ik zie vader hier"; of: "Ik hoor schitterende orgelmuziek"; of: "Het is hier zo licht, het is hier zo mooi." Ook dit moet verklaarbaar zijn. En ook dit moet behoren tot de eigenschappen of kwaliteiten van hetgeen wij "dood" noemen, want anders zou het niet zo vaak voorkomen.

Indien een mens gelooft - een belangrijke factor - en in dit geloof aanvaarden kan wat "dood" heet, dan is er geen angst en geen verweer. Angst en verweer worden dus ook niet weerkaatst. De aanvaarding echter brengt met zich mee dat alle gebied dat de dood omschrijft - en dat is zeker ook het astrale en het mentale gebied - voor ons toegankelijk is geworden. Rond de tijd van sterven kunnen dus alle krachten, die op deze gebieden tot uiting komen, zich inderdaad tonen; zij kunnen zich manifesteren.

Soms is dit natuurlijk niet zo prettig. Ik grijp weer terug naar het sprookje van de Chinese nachtegaal. De Chinese keizer ligt op zijn bed te sterven. De dood zit gehurkt - de kroon op, de staf in zijn handen - op zijn borst en hij kan haast geen adem meer halen. En nu komen uit de bedgordijnen plotseling allerhand gestalten, die hem verwijten doen. Dit is dus een soort oproepen van schrikbeelden, een uitleven van schuldgevoel. Als nu dit beeld redelijk aanvaardbaar kan worden geacht en door de wijze van sterven van vele mensen kan ik zeggen dat het in ieder geval voor mij aanvaardbaar is, dan moet er ook een tegendeel zijn.

Stel, dat iemand in zijn leven veel liefde heeft gekend, dat iemand een soort genegenheid heeft en de dood eigenlijk niet meer zo erg vindt, dan moet er vanzelf ook een contact komen met al die goede gedachten en krachten. De herinnering begint te werken in gunstige zin. De betekenis van eigen leven wordt als een soort verdienste ervaren en hiermede ontstaat een innerlijke afstemming op het licht. De dood zal ongetwijfeld ook daar een echo op geven. Een echo komende uit feitelijk bestaande werelden en sferen. En zo vloeien fantasie-beelden en werkelijke geestelijke aanwezigheid ineens. Er komt een contact met een andere wereld tot stand, voordat de feitelijke overgang geschiedt. Dit contact blijft gehandhaafd tot enige tijd na de overgang: het optreden van de z.g. rustperiode. Daarna is het rijk van de dood a.h.w. ten einde. De doodsengel regeert niet meer, wanneer het astraal voertuig enigszins vrij wordt gegeven en men dus verder kan gaan naar lichtere of misschien ook duistere werelden.

Van dit ogenblik af neemt de geest dus zelf de draad weer op en bepaalt zelf zonder meer haar contacten. Als zij door de kracht van de dood eenmaal een verbinding heeft gekregen met degenen, die haar lief zijn, zal zij die verbinding kunnen handhaven. Het zijn allemaal zulke eigenaardige verschijnselen.

Zo is dat allemaal. Men praat er vaak over. Maar voor iedereen blijft de dood eigenlijk een raadsel. Wat zal er zijn? Ja, wat zal er zijn? Inderdaad, er is één raadsel, dat de doodsengel te allen tijde zal bewaren; één geheim, dat hij ons niet prijs geeft, vóór wij in zijn macht zijn: het geheim hoe de dood voor ons zal zijn. Indien wij onszelf geheel kennen, is dat anders. Dan zullen wij onmiddellijk begrijpen wat er gebeurt. Wij zullen - doordat wij onszelf kennen - weten wie en wat we zijn, de harmonie van ons eigen wezen in de dood erkennen of door de dood verkrijgen. Dan is er sprake van een bewuste overgang. Maar dit gebeurt zelden. Voor de doorsnee-mens is de dood een raadsel, omdat hij zichzelf onvoldoende kent. Het geheim van de dood is dus ook een geheim van het leven. De mens, die in het leven de zelfkennis verder ontwikkelt, zal ongetwijfeld de dood leren kennen met vele van zijn geheimen.

U ziet, onze doodsengel heeft inderdaad geheimen. En het is niet alleen maar een sprookje. Er zijn over de doodsengel aardige vertellingen genoeg te vinden en die u ongetwijfeld meer zouden boeien, dan alles wat ik hier nu op dit ogenblik zit te vertellen. Maar ze zijn niet zo waar.

Laten we echter nog even verdergaan en dan het idee van de dood als levende kracht ook tevens zien als een poort naar een andere wereld.

Overall horen wij van een oordeel.

Egypte: het oordeel van de Rechters.

Christendom: het oordeel dat wordt uitgesproken over de ziel.

Islâm: in zijn eenvoudigste vorm zelfs het gaan over het scherp van een zwaard om zo het paradijs te betreden.

Waar ge ook gaat, een oordeel en rechters zijn er altijd. De rechters behoren tot het rijk van de dood. Want het oordeel valt in de periode, dat de dood nog meester is; dat de dood de kracht is, die de ziel omvaamd houdt. Dan mogen wij dus zeggen, dat de rechters in zekere zin een direct uitvloeisel van de dood zelf zijn.

Elk mens draagt in zich een beeld van zijn eigen wezen. Hij wordt in de dood geconfronteerd met het werkelijke beeld van zijn wezen. Dat is de rechtspraak. Het geheim van de dood is nl., dat hij elk zelfbedrog en elke illusie voor een kort ogenblik onmogelijk maakt. Deze confrontatie met de werkelijkheid betekent voor de mens of de vlucht voor het "ik" dan wel de aanvaarding daarvan. Aanvaardt hij dat wat hij is, dan leeft hij wat wij noemen bewust in een lichte wereld. Aanvaardt hij echter niet wat hij is, dan zal hij eenvoudig verdwijnen.

Er is zelfs wel eens sprake van geweest - Swedenborg heeft dat b.v. soms naar voren gebracht, Ibsen heeft het hier en daar laten doorschemeren en zelfs de beeldhouwer Thorwaldsen sprak er wel eens van - nl. dat er een ogenblik zal zijn, waarin de ziel eenvoudig niet is; dat ze omgevormd wordt zonder het te weten. Dit zou overeenstemmen met het oordeel, waarvan we b.v. bij de Tolteken horen, waarbij sommige goden de ziel in het smeltvuur (en dan denkt men aan een vulkaan) gooien om haar te veredelen en te reinigen. Wij horen van zielen in bepaalde Germaanse sagen, die gesmeed worden, omgevormd worden. Swedenborg ziet dit als een soort transmutatie-proces. Ibsen maakt er de Knokengieter van (een dramatis persona uit de Peer Gynt legende en wel uit de laatste acte), kortom ieder heeft er zo zijn uitbeelding van.

Stel nu eens, dat een mens overgaat en dat hij niet in staat is zichzelf te herkennen, al wordt hij met zichzelf geconfronteerd, dan kan hij niet vluchten; hij kan echter ook niet verdergaan. Hij zou dan te allen tijde met de doodsengel en zijn kracht verknoopt blijven. In dat geval krijgen wij te maken met het z.g. duister of Nevelland. Een periode van dwalen en zoeken.

Het vreemde hierbij is, dat de mens wel degelijk begrijpt dat er iets niet in orde is. Zoals Peer Gynt alle moeite doet en zelfs de duivel smeekt om hem te helpen, want hij wil dan nog liever naar de hel dan eenvoudig ongesmolten worden. Overigens moet ik zeggen dat Ibsen hier een beetje cynisch is, want hij voert de duivel in het gewaad van een priester ten tonele. Toch zit daar waarheid in.

In dat Nevelland weet men zelf niet precies wat men wil; men weet alleen: hier wil ik niet blijven. Het gevolg is dat men elke illusie van ontsnapping nagaat. Men beleeft hierdoor veel, zonder het te kunnen werken of begrijpen en men zal nooit kunnen ontsnappen, voordat men beseft wat wáár is en wat niet wáár is. In Nevelland schijnt een licht te bestaan; men gaat er op af en het blijkt een soort glimworm, een schemering zonder zin te zijn. Een ogenblik later is er licht en het kan echt zijn. Het onderscheid tussen deze beide te ontdekken, betekent ook voor zichzelf tot kennis te komen.

De persoonlijkheid kan in deze periode zeer sterk veranderen, terwijl de illusie van de oude gestalte meestal wordt behouden. Een helderziende, die zulke figuren nogal eens kan waarnemen (een grijze sfeer kruist soms ook de aarde), zal ze ook altijd zien als eenvoudige stoffelijke mensen, zonder iets bijzonders. Dat is het bewustzijn van de vorm. Want het "ik"-begrip in de nieuwe vorm is nog niet ontstaan.

De dood is dus tevens een reinigingsproces. Datgene wat niet positief of niet negatief genoeg is, dat wat neutraal is, wordt in de dood voortdurend door zijn bewustzijn bezig gehouden. Uit dit bewustzijn, uit dit vragen en zoeken, ontstaat dan de mogelijkheid licht te ervaren. Hierbij spelen ook geesten een rol. Men zou dus ook kunnen zeggen, dat (geesten) van onze sfeer eigenlijk in het rijk van de doodsengel binnen dringen en daar werkzaam zijn.

Zeker is echter dat een duistere sfeer, hoe onbelangrijk dit duister verder ook moge zijn en hoe nauw deze sfeer ook grenst aan een lichtere wereld, buiten het bereik van de doodsengel is ontstaan. Daar waar duister of licht bestaat, is dus het rijk van de doodsengel uit.

Indien de mens niet kan besluiten positief of negatief te gaan, leeft hij in een voortdurende waas, een droom, een nevel. En hieruit kan hij dan zijn weg vinden. Vreemd is hierbij ook dat uit Nevelland geen incarnatie mogelijk is. Men moet zonder uitzondering eerst naar een duistere of lichte wereld gaan, voor men verder kan.

Ja, dat zijn zo enkele van die geheimen. En nu moeten wij toch even naar de overgang, dus naar de stoffelijke dood toe, om ook hiervoor een verklaring te vinden. Ik neem aan dat de feiten aan de meesten uwer be-

kend zullen zijn en stip ze dus slechts aan.

Het sterven begint over het algemeen met het niet meer functioneren van de organen, wat daarvan ook de oorzaak moge zijn. In de praktijk kan worden gezegd, dat op het ogenblik dat de bloedsomloop ophoudt, omdat de zuurstofvoorziening uitvalt, het menselijk bewustzijn niet meer in staat is de prikkels van het zenuwstelsel te verwerken. Wat overblijft kan nog een zeker automatisme zijn, maar ook dit gaat zeer snel teloor.

Op het ogenblik van de dood is dus het bewustzijn geheel in zichzelf besloten. Daarbij blijft - althans gedurende enkele uren - het gehele denkvermogen wél ter beschikking. Want de hersenen functioneren niet meer voor de buitenwereld, maar zij bevatten nog steeds afleesbare impulsen, waarvan de geest gebruik kan maken. Het begin van het sterven kan in vele gevallen een langzame toename zijn van de toestand van onbewustzijn. Is die toestand bereikt vóór dat het lichamelijk einde is gekomen - soms zien wij dit ook bij kunstmatige daling van bewustzijn, b.v. in narcose - dan is de geest dus ten dele vrij. Zij kan in deze periode inderdaad uittreden. In ieder geval is zij zich dan van het lichaam en wat daarmee gebeurt niet meer bewust.

Ik merk dit even op om duidelijk te maken dat menige langdurige doodsstrijd moet worden gezien als een lichamelijk proces, niet als een belevenis. Het geldt eenvoudig het organisme. De geest zal, zodra het bewustzijn ver genoeg van de buitenwereld is afgesloten, hetzij door eigen instelling dan wel door het falen van de zintuigen of door beide, contact opnemen met de mentale wereld. Deze is nl. voor de mens over het algemeen het beste contactmiddel in dood maar ook in concentratie en zelfs in contemplatie.

De mentale wereld bestaat uit gedachten en gedachtenvormen. Deze zijn zo zeer in overeenstemming met de eigen denkprocessen van de mens - voor zover deze geestelijk zijn - dat deze invloeden onmiddellijk kunnen worden opgenomen. De selectie, welke optreedt door de echo die de dood ons van ons eigen wezen geeft, zal ons belemmeren alles door te maken. Toch kunnen reeds in deze toestand illusies ontstaan. Men ziet b.v. een schone wereld; men ziet zijn eigen hemelvoorstelling of-wat heel vaak voorkomt - men wandelt in geurige tuinen. En dan is het voor de Hollander en wat dat betreft voor sommige Duitsers en Fransen ook typisch, dat daarin ligusterhagen plegen voor te komen. Niet omdat ze werkelijk bestaan, maar omdat deze in de voorstelling fungeren als een symbool van het nog afgescheiden zijn. Voor de Engelsman daarentegen zijn het over het algemeen heggen, heel vaak ook nog met haagwinde erin. Het zijn dus voorstellingen. De ontbrekende geluidsimpresie wordt in het begin uit eigen bewustzijn aangevuld. Deze kan zijn een dreunen, maar voor zeer velen wordt het tot klokkentonen. Is het eigen wezen zeer goed ingesteld, dan vinden wij een soort beieren van kerkklokken of heel vaak een geluid als van een verre harp. Al deze verschijnselen tezamen vormen dus de mentale toestand tijdens de overgang.

Verder moet ermede worden gerekend, dat het stoffelijk afsterven langer duurt naarmate het eigen "ik" meer van de dood overtuigd is en gelijktijdig weigert dit leven te verlaten. Hoe meer het eigen bewustzijn geneigd is de dood en alle daarmee samenhangende toestanden te aanvaarden, hoe gemakkelijker en geleidelijker de overgang zal zijn. Mensen, die aan een voortbestaan twifelen of die zich hun schulden herinneren, zullen heel vaak met verwensingen reageren. Ik denk hierbij aan hen, die vloekend de dood ingaan. En dat is voor de achterblijvenden vaak heel erg. In enkele gevallen kan het misschien een uitdrukking zijn van de werkelijke reactie. Maar vergeet één ding niet: mensen, die in hun leven veel krachttermen hebben gebruikt, zullen vaak hun ontsteltenis over de nieuwe toestand ook door een krachtterm uiten. Zij aanvaarden die toestand dan ondertussen wel, maar het lichaam gaat verder met het produceren van

krachttermen, zoals een grammofoonplaat die men vergeten heeft af te zetten. In dergelijke gevallen kan dus een periode optreden zelfs van een half uur tot drie kwartier, waarin onbehoorlijke taal wordt uitgeslagen, zonder dat het bewustzijn daaraan deel heeft. Hetzelfde kunnen wij ook bij een narcose zien. Ook daar zijn bepaalde perioden - die ziet men bij het bijkomen gemakkelijker, omdat het in narcose brengen natuurlijk zo snel mogelijk geschiedt - waarbij a.h.w. het onderbewustzijn begint te spreken en willekeurige delen van het bewustzijn fungeren, zonder dat daarbij de wil of de persoonlijkheid geheel zijn betrokken.

Sterven is op zichzelf zeker geen pijnlijke ervaring. Datgene wat er aanleiding toe geeft echter wel. Van werkelijk intense pijnen bij het sterven is nooit sprake. Ook niet in het geval van een gewelddadige overgang door ongelukken, rampen, oorlog e.d. Er is nooit sprake van feitelijke grote pijn. Het lichaam kan deze pijn nl. niet meer weergeven. Wat tijdens de overgang aan pijn bestaat, is een mentaal beeld; het komt voort uit de gedachten en het voorstellingsleven. Is er iemand, die kort voor de overgang erg lijdt, dan kan men hem dus altijd helpen door zijn gedachten af te leiden; de pijn verdwijnt dan.

Dit zijn kleinigheden, die toch wel weer belangrijk kunnen zijn. Maar er is natuurlijk ook een andere kant aan die overgang. Want zoals ik al heb verteld, vallen bepaalde sferen eigenlijk onder het rijk van de dood. De doodsengel heeft daar zijn eigen invloed. De kracht, die ik doodsengel heb genoemd, beheerst daar vele verschijnselen. En nu denk ik hier o.m. aan z.g. spoken. Ik denk aan de onmiddellijke terugkeer. Je hebt mensen die sterven en die bij wijze van spreken twee dagen later al aan een kruishout zitten te rukken om te vertellen dat het hun goed gaat. Deze verschijnselen zijn slechts zeer zelden een persoonlijke uiting. Onthoudt u dat goed.

Wanneer wij in een fluistergalerij staan, dan kunnen we heel zacht sprekende een ander toch bereiken. Er is misschien geen sprake van een bedoeling om tot die ander te spreken. Wij kunnen wel denken dat wij onder elkaar heel rustig staan te praten en niet kunnen worden afgeluisterd. Een zelfde verschijnsel kan ook voorkomen bij de dood.

Zoals ik u reeds zeide: de doodsengel is voor ons vaak een soort echo van ons eigen wezen. Maar deze echo kan ook inspelen op elke harmonie, welke met andere mensen en wezens bestaat, die door hun denken of concentratie voldoende aan de stof zijn ontrukkt om het bereik van de dood althans tot de grens te benaderen. Zo komen er heel veel verschijnselen voor, juist kort na de overgang, die niet als volkomen werkelijk mogen worden gezien. Zij zijn misschien een weerkaatsing van de gedachten van de overgegangene. Vaak zijn het slechts enkele impressies of woorden, die de mens dan - in zijn verlangen naar verder contact - fantastisch uitbreidt tot een schijnbaar samenhangend geheel.

Van werkelijke contacten is over het algemeen pas sprake, wanneer ofwel in het rijk van de dood een geleider optreedt (dus een geest die mede contact zoekt en die in staat is de grenzen van 't dodenrijk te overschrijden), dan wel wanneer men zelf een lichte of een duistere sfeer heeft bereikt. Let wel, er is dus wat dit betreft geen verschil tussen licht en duister. Maar men moet zijn ontkomen aan de vaagheid, aan het gebrek aan ik-erkenning of aan de afsluiting in het "ik", waardoor het aanvaarden van de wereld, het beleven in een nieuw bestaan mogelijk wordt. Omdat de levende kracht zelve, zoals zij zich in de stof manifesteert, zeer duidelijk mede tot het rijk van de doodsengel behoort, zal het echter wèl mogelijk zijn om - wanneer men in het rijk van de doodsengel bewust weet te handelen - alles wat met levenskrachten in verband staat of daarmee in contact gebracht kan worden, mede te beïnvloeden. Vandaar dat het werken, wat wij hier op het ogenblik b.v. doen, het contact dat u krijgt, inspiratief misschien, via een meester of door kruis-en-bord of onver-

schillig welk fenomeen ook (zo het al reëel is, natuurlijk; het mag niet uit uzelf voortkomen) te allen tijde moet worden geacht te zijn een werken in de kracht van de doodsengel; van dat deel van het Goddelijke, dat het gebied van het sterven en herleven omvat.

Nu is er natuurlijk bij die dood veel te vertellen van alle werelden, die er zijn. In werkelijkheid is er een oneindig aantal werelden, omdat elke wereld gevormd wordt volgens het bewustzijn van degenen, die haar beschouwt. Zoals in uw eigen wereld zelfs een oordeel over een avond als deze zeer sterk kan verschillen (van zeer goed en zeer interessant tot niet interessant of vervelend, plompverloren slecht), zo kan een beschouwing van een stad en van al het andere ook verschillen. Zodra wij echter in contact komen met anderen, die ons althans enigszins begrijpen, hebben wij het idee van een soort maatschappij, een samenleving. Zo moet u dat in de geest ook zien. Vandaar dat, als men uit het rijk van de doodsengel verdergaat, men in een praktisch oneindig aantal toestanden kan komen te verkeren. In elk geval is de toestand echter in volledige overeenstemming met de graad van zelferkenning, die bereikt werd. Voor een lichte wereld dus die van een positieve zelferkenning. U ziet, ook hierover is nog heel wat te zeggen.

Nu ga ik nog even wijzen op bijgeloof. Want de doodsengel wordt in onnoemelijk veel verhalen op de voorgrond gebracht en soms wordt hij ook in een onaangename gestalte geschetst. Hij is echter altijd gebonden aan iets demonisch, duisters.

In de gedachtengang van de mens is de dood verknoot met het onoplosbare, het vernietigende. Men ziet dit niet in de eerste plaats als een hergeboorte of het ingaan in een nieuw leven. Men ziet het eerder als iets, waaruit demonische krachten voortkomen. Vlucht voor de dood. Bij primitieve volkeren door het verlaten van een hut of zelfs het verlaten van een dorp. Soms brengt men zelfs nog stromend water tussen het dorp en zichzelf, alleen om aan die geest te ontkomen. Zij wijzen erop, dat men aan de dood een buitengewone kracht toeschrijft en dat deze kracht niet altijd van de beste of de aangenaamste is.

Kort geleden hebben wij het bij begrafenisriten ook gehad over dergelijke dingen. (Ik kan verwijzen naar een vrijdagverslag. Daarin kunt u over dit onderwerp het een en ander lezen.) Ook hier dus allerhand maatregelen, die in de eerste plaats ertoe dienen om die geest los te maken van de wereld. Onthoud echter dit: geen enkele geest kan zich op de wereld hoe dan ook manifesteren, tenzij hij of zij (hoe u het noemen wilt) een echo kan vinden, een zekere harmonische verhouding. Want elke uiting uit het rijk van de dood, zoals het heet of de sferen daarboven, kan alleen geschieden via de kracht van de dood, waarin de harmonie bepalend is voor uiting en overbrenging. Zoals het horen van de echo voor een groot gedeelte bepaald wordt door de plaats, waarop je staat en dus de verhoudingen, welke bestaan tussen de uitgezonden geluidsgolf en hetgeen je oor daarvan kan opnemen: de weerkaatsing. Nooit en te nimmer is er reden om voor de dood of voor doden bang te zijn.

In de tweede plaats: vereren van doden met bloemetjes, met kleine offers enz. enz. heeft op zichzelf hoegenaamd geen zin. Deze dingen hebben eenvoudig geen betekenis meer, omdat het verschil van waarden tussen een geestelijke en een stoffelijke wereld zo ontzettend groot is. De enige binding die bestaat, ligt niet in de stoffelijke daad; zij ligt in de attentie, in de instelling van de mens. Want hier treedt wederom de mentale kracht naar voren, waardoor emotie en denken kunnen worden overgebracht aan andere daarmede in harmonie zijnde factoren. En de overgegene is meestal wel in harmonie met degenen, die hem herdenken. Zo is het voor de dode dus wel mogelijk alles te ervaren, maar de stoffelijke relatie of consequenties zijn voor hem absoluut niet meer belangrijk.

Wij kennen dromen, waarin b.v. - neemt u mij niet kwalijk dat ik het onderwerp hier aansnijdt - bepaalde geslachtelijke relaties met overgeganen worden beleefd. Men meent dan vaak, dat dit reëel is. Ik moet u tot mijn spijt teleurstellen. Het is een rationalisatie van het "ik", dat slechts op deze wijze een bepaalde emotionele droom nog aanvaardbaar acht. Geslachtelijke werkingen en relaties hebben voor de geest geen enkel belang meer, tenzij als uitdrukking van een zekere harmonische kracht. Voor zichzelf kan de geest deze dingen niet hanteren. Het heeft dus geen zin dergelijke belevingen als iets heiligs te beschouwen. Wel is het belangrijk dat - zo men met een overgegene contact wil houden - men op mentaal vlak en ook zeker wat gevoel betreft, een gevoel van eenheid, van verbondenheid met die persoonlijkheid weet te handhaven.

Spoken treden slechts op hetzij in zuiver astrale vormen - en zijn dan volkomen ongevaarlijk voor degeen, die ze niet vreest - dan wel uit het duister. Voor elke kracht uit het duister, die zich via het rijk van de doodsengel op aarde manifesteert, kan worden gesteld dat zo zij niet wordt gevreesd, zij ook geen macht en vermogen heeft. Hier geldt dus hetzelfde als voor zuiver astrale invloeden. Voelt men walging tegen dergelijke krachten, dan zal men ze vrezen. Het is dus zaak ze te aanvaarden zoals ze zijn en te antwoorden met gedachten van goedheid en van licht.

Wanneer een mens soms in zijn omgeving het gevoel heeft, dat duistere krachten aanwezig zijn, dan is het goed deze te negeren, dan wel ze met een gedachte van liefde een ogenblik te erkennen: een soort innerlijk gebed voor hun rust. Verder dient men ze absoluut te negeren. Dat is de enige mogelijkheid om hier rust te vinden. Wil men echter verder ontsnappen, dan stelle men zich in op de levenskracht, zonder zich ooit bezig te houden met de gedachte van stoffelijke waarden. De levenskracht op zichzelf brengt ons in contact met het rijk van de dood en maakt het ons mogelijk de mentale werelden te benaderen en te bereiken. Hierbij ontstaat geen gevaar, daar astrale voertuigen worden achtergelaten.

Doden zouden terugkeren naar de plaats waar zij regelmatig kwamen. Dit geldt alleen voor degenen, die in lagere sferen leven en kan dus over het algemeen voor een overgegene pas worden verwacht na een periode, die zal liggen tussen 3 maanden en 7 jaren. Vóór die tijd is een dergelijke terugkeer niet te verwachten. Wanneer er schimmen blijven, zijn dit astrale voertuigen, welke zijn achtergelaten. Terugkeer door lusten en dergelijke komt voor, maar zij is voortdurend gekoppeld aan de behoefte tot beleving. De levenskracht van anderen moet gestimuleerd worden om zo een echo te wekken, die ook voor de geest een zekere bevrediging met zich brengt. Dit is zelden mogelijk, vandaar dat dit voor de geest een kwelling kan zijn. U begrijpt, er zit nogal wat bijgeloof aan vast.

Verder wil ik er ook nog even op wijzen: Kerkhoven, daar is men vaak bang voor. Deze zijn niet bevolkt met geest. Zo men daar al eens iets waarneemt, kan het hoogstens een restant van astrale aard zijn of wat door het ontbindend leven der cellen ontstaat. In dergelijke gevallen zien wij een soort rupsen. Deze dingen hebben met de levende kracht en de levende mens niets gemeen en zijn als zodanig volkomen ongevaarlijk en zonder betekenis. Men behoeft er zich niet mee bezig te houden. Een kerkhof is niet gevaarlijker dan enig ander stukje land.

Om middernacht zouden de doden zich openbaren. Een overblijfsel uit het heksengeloof. Men meent nl. dat het uur van middernacht tot één uur - ook wel middernacht tot zonsopgang - de tijd is dat de duivel vrijelijk en in persona kan rondgaan op aarde. Laat ik u verzekeren, dat het voor de dood, voor de overgegene geen enkel belang heeft, hoe vroeg of hoe laat het is. Er kan slechts worden gesteld, dat voor zekere manifestaties uit het duister duisternis nodig is, omdat alleen daar het eigenaardige licht, dat zij produceren en de vormende werking die zij kunnen

uitoefenen, bruikbaar zijn. Licht is voor hen storend.

Laat u nooit verleiden tot angst voor de dood of angst voor de doden. De doodsengel leeft in u zo goed als in al het andere. Ook wanneer u nog niet bent gekomen tot een volkomen zelferkenning, de realisatie van wie of wat u bent, zo zal alleen reeds het zoeken naar het licht voor u een weerkaatsing van licht wekken. Het is het mentaal gebied dat voor u openstaat en hier kunt u dan eventueel geleiders ontmoeten, die u verder brengen.

Beschouw de dood als een deel van het leven. Aanvaard hem zonder meer. Verlang er niet naar. Ontvlucht hem niet. Beschouw hem als een normale gebeurtenis; niet alleen bij uzelf maar ook bij anderen. Op deze wijze kunt u bestaande contacten het langst handhaven. Op deze wijze zult u in de vreemde kracht, die leven en dood rond deze wereld met elkaar verbindt, de zuiverste verbindingen kunnen onderhouden met degenen, die in een andere wereld of sfeer vertoeven. Gelijktijdig zult gij vrij blijven van vele waanvoorstellingen, welke anders uw leven kunnen verbitteren of tot een misleiding kunnen voeren.

Daarmee, vrienden, heb ik dan mijn inleiding beëindigd. Misschien vindt u haar niet interessant. Dat ligt aan uzelf. Maar ik geloof, dat ik voldoende punten heb gegeven, waarop u verder kunt ingaan, wanneer u zo dadelijk wilt overgaan tot vraagstelling of discussie. Voorlopig dank ik u voor uw aandacht en wens u een aangename pauze toe. Daarna hoop ik weer met u van gedachten te wisselen.

-:-